

Az Európai Unió
támogatásával

VÁROSOK ÉS DEMOKRÁCIA

A helyi örökség újraélesztése részvételi demokrácia révén

PANAGYURISHTÉ, Bulgária | 2026. OKTÓBER 9-11.

Nagycétényi jó gyakorlatok – háttér tanulmány

1. Bevezetés

A helyi örökség megőrzése és továbbadása ma már nem kizárólag műemlékvédelmi vagy kulturális kérdés. A települések hosszú távú közösségi erejét az is meghatározza, hogy lakóik mennyire érzik sajátjuknak a helyi történelmet, a hagyományokat, az épített és természeti értékeket, valamint azokat a közösségi tereket, amelyekben a település múltja és jelene találkozik.

Nagycétény ebből a szempontból különösen kedvező adottságokkal rendelkezik. A település gazdag történelmi örökséggel, jelentős szakrális emlékanyaggal, több évszázados szőlő- és borkultúrával, működő kulturális közösségekkel, valamint olyan közösségi terekkel rendelkezik, amelyek alkalmasak a helyi identitás megerősítésére.

A rendelkezésre álló települési anyag alapján Nagycétényben több olyan kezdeményezés és közösségi elem azonosítható, amelyre egy részvételi örökségfejlesztési modell építhető. Ezek között különösen fontos a lakossági összefogással megvalósult temetői kereszt, a KADAR Borászok Társulata köré szerveződő borkultúra, a Szent Orbán-kápolnához kapcsolódó hagyomány, a templomtér új közösségi funkciója, valamint a kultúrház és a helyi civil-kulturális szervezetek hálózata.

A nagycétényi modell legfontosabb üzenete:

A helyi örökség nem csupán az, amit megőrizzünk, hanem az is, amit közösen használunk, értelmezünk és továbbadunk.

A részvételi demokrácia ebben a megközelítésben nem pusztán önkormányzati döntéshozatali technika. Olyan közösségi szemlélet, amelyben a lakosság nem kizárólag rendezvények résztvevője vagy az örökség használója, hanem annak alakítója, értelmezője és továbbadója is.

2. Nagycétény örökségi és közösségi profilja

Nagycétény a Nyitrai járásban, Nyitrától mintegy 15 kilométerre délkeletre fekszik. A település első írásos említése 1239-ből származik, területe 1687 hektár, lakossága a rendelkezésre álló adatok szerint 1614 fő. A település természeti környezetét a Zobor-hegység, a szőlőhegy, a Nyitra folyó és a fás-erdős területek együttese határozza meg.

Nagycétény egyik legerősebb örökségi eleme a több évszázados szőlő- és borkultúra. A szőlőhegyen több mint 500 pince található, amelyek között a régi vályogból épült pincék és az újabb építésűek egyaránt megtalálhatók. A településhez történetileg kötődő Cétényi fehér kádár – a „Nagycétényi Kádár” – nemcsak mezőgazdasági termék, hanem a helyi identitás egyik fontos hordozója.

A település épített örökségének központi eleme a római katolikus templom, amelynek története a középkorig vezethető vissza. A templom mellett számos szakrális és történelmi emlék található: keresztek, szobrok, emlékoszlopok, a világháborús emlékmű, valamint a település különböző pontjain elhelyezett egyéb emlékhelyek.

A település közösségi életében fontos szerepet játszik a kultúrház, az iskola, az outdoor színpad és sportpálya, valamint a különböző civil és kulturális szervezetek. A forrás többek között a CSEMADOK-ot, a KADARKA Férfi Éneklőcsoporthat, a KÚTYIKA Női Éneklőcsoporthat, a Citerazenekart, a KADAR Borászok Társulatát, a futballklubot, a nyugdíjasklubot és más helyi közösségeket sorolja fel.

Ez a sokféle örökségi és közösségi elem azért különösen fontos, mert lehetőséget teremt arra, hogy a helyi örökség ne különálló emlékek összességévé, hanem **összekapcsolódó közösségi rendszerként** jelenjen meg.

3. Nagycétény meglévő és továbbfejleszthető jó gyakorlatai

Jó gyakorlat / közösségi elem	Örökségi tartalom	Részvételi jelentőség
Lakossági kezdeményezés a temetőben	temetői kereszt, vallási örökség	közvetlen lakossági kezdeményezés és adományozás
KADAR Borászok Társulata és Borút	szőlő- és borkultúra	közösségi hagyományörzés, tudásátadás
Szent Orbán-kápolna és szőlőhegyi hagyomány	vallási és agrárörökség	közösségi hagyomány és generációk közötti átadás

Jó gyakorlat / közösségi elem	Örökségi tartalom	Részvételi jelentőség
Templomtér	egyházi, történelmi és kulturális örökség	több közösség találkozási és emlékezési tere
Kultúrház és rendezvényhelyszínek	kulturális örökség, közösségi élet	közösségi programok és partnerségek platformja
Civil és kulturális szervezetek	élő kulturális örökség	részvételi hálózat alapja

Fontos módszertani különbséget tenni: a fenti elemek közül nem mindegyik tekinthető már ma is kifejezetten részvételi demokráciára épülő modellnek. Több esetben **meglévő közösségi infrastruktúráról és hagyományról** van szó, amelyben jelentős részvételi potenciál rejlik.

4. Jó gyakorlat I. – Lakossági kezdeményezés és örökségmegőrzés

A nagycétényi temető története egyértelmű példát kínál arra, hogyan válhat egy helyi örökségi beavatkozás közösségi ügyé.

A régi és új temető, valamint a temetőben található vallási emlékek a település történetének fontos részét képezik. A forrásanyag külön kiemeli, hogy az új központi kereszt **helyi lakosok kezdeményezésére és adományaiból valósult meg**. Az eredeti keresztet megőrizték, restaurálták, majd az új temetőben helyezték el.

Ez a kezdeményezés azért különösen értékes a projekt szempontjából, mert itt a közösségi részvétel nem utólagos elem: **maga a lakosság kezdeményezte és támogatta az örökségi beavatkozást**.

Ez a példa jól mutatja, hogy a helyi örökség megőrzése akkor lehet igazán erős, ha az emberek nem csupán elfogadják a fejlesztést, hanem személyesen is kötődnek hozzá.

Továbbfejlesztési lehetőség

A temetői örökséghez kapcsolódóan létrehozható lenne egy helyi „Emlékezet útja”, amely a temető történetéhez, az ott nyugvó jelentősebb személyekhez és a régi kereszt történetéhez kapcsolódna.

A programba bevonhatók lennének:

- idősebb helyi lakosok;
- családok;
- iskola;
- civil szervezetek;

- helytörténészek;
- fiatalok.

A cél az lenne, hogy a temető ne kizárólag kegyeleti helyként, hanem a helyi emlékezet egyik dokumentálható és továbbadható területként is megjelenjen.

5. Jó gyakorlat II. – A KADAR Borászok Társulata és a Borút

Nagycétény egyik legjellegzetesebb élő öröksége a szőlő- és borkultúra. A település szőlőhegyén több mint 500 pince található. A helyi szőlőművelés hagyománya legalább a 16. századig vezethető vissza.

A helyi borkultúra szervezett közösségi formája az 1966-ban alapított Szőlészeti és Kertészeti Szövetség, illetve annak örökségét továbbvivő KADAR Borászok Társulata. A hagyományos borkóstolót az 1970-es évektől rendszeresen megszervezik.

A Borút és a nyitott pincék hálózata különösen érdekes példa arra, hogyan válhat a helyi örökség turisztikai és közösségi erőforrássá. A látogatók nem pusztán egy terméket vásárolnak, hanem találkozhatnak a borászokkal, megismerhetik a pincéket és közvetlenül találkozhatnak a helyi tudással.

Résztvételi jelentőség

A nagycétényi borkultúra esetében az örökség hordozói maguk a helyi emberek. A tudás, a szőlőművelés, a borkészítés, a pincék és a történetek együtt alkotják az élő örökséget.

Továbbfejlesztési lehetőség

A Borút résztvételi örökségi programmá fejleszthető például:

- helyi borászati történetek gyűjtésével;
- idősebb borászok életútinterjúival;
- fiatalok bevonásával digitális tartalmak készítésébe;
- családi pince- és szőlőtörténetek dokumentálásával;
- közös helytörténeti-borászati térkép készítésével.

Így a Borút nemcsak turisztikai útvonal, hanem **a helyi tudás közösségi archívuma** is lehetne.

6. Jó gyakorlat III. – A Szent Orbán-kápolna és a szőlőhegyi hagyomány

A Szent Orbán-kápolna a nagycétényi szőlőhegyi kultúra egyik fontos szakrális eleme. A helyi borászok és a falu lakói Szent Orbánt a szőlőműveléshez és a jó terméshez kapcsolódóan tisztelik.

A kápolnánál évente két alkalommal tartanak szentmisét: májusban a jó termésért, októberben pedig hálaadásként. A forrásanyag egy 1772. május 18-i kérvényt is megőrzött, amely a kápolna felszenteléséhez és a misék megtartásához kért engedélyt. A kápolnát 2023-ban felújították és újraszentelték.

Ez a példa azt mutatja, hogy egy történelmi örökségi helyszín akkor marad élő, ha kapcsolódik a közösség mai életéhez is.

Részvételi fejlesztési lehetőség

A kápolna és a szőlőhegy köré szervezhető lenne egy éves „Szent Orbán – Nagycétényi szőlőhegy” közösségi nap, amely összekapcsolná:

- a vallási hagyományt;
- a helyi bortermelést;
- a helytörténetet;
- a természetjárást;
- a gasztronómiát;
- a generációk közötti tudásátadást.

A program összeállításába a borászok, az egyházközség, az önkormányzat, az iskola és a civil szervezetek egyaránt bevonhatók lennének.

7. Jó gyakorlat IV. – A templomtér mint közösségi, történelmi és kulturális tér

Nagycétényben a templom környezetében létrejött egy olyan megújult közösségi tér, amely a vallási események mellett **történelmi és kulturális megemlékezések, ünnepségek és műsorok** megtartására is alkalmas.

A helyszín jelentőségét tovább növeli, hogy itt található a település világháborús hőseinek emlékműve. A nagycétényi világháborús emlékmű 1993-ban készült, és a templom előtti parkosított területen található. A rendelkezésre álló örökségi kutatás szintén a templom és a plébánia közötti területhez kapcsolja az első és második világháború áldozatainak emlékművét.

A templomtér így többféle közösségi funkciót kapcsol össze:

Vallási tér → történelmi emlékezet → kulturális tér → közösségi találkozási hely.

Ez a projekt szempontjából különösen fontos, mert jól szemlélteti, hogyan válhat egy eredetileg elsősorban vallási jelentőségű helyszín a település egész közösségének használható örökségi terévé.

A tér részvételi jelentősége

A világháborús emlékmű nem egyszerű tárgyi emlék. Az emlékezéshez közösségi cselekvés társul: megemlékezések, műsorok, történetek és közös rítusok révén a múlt kapcsolatba kerül a jelenlegi generációkkal.

A tér ezért alkalmas lehet arra, hogy a helyi történelemről ne kizárólag formális ünnepségek keretében essen szó, hanem **közösségi párbeszéd és tudásátadás** is történjen.

Különösen fontos lehet ebben az iskolás és ifjúsági korosztály bevonása. A fiatalok például:

- helytörténeti kutatásokat végezhetnek;
- családi emlékeket gyűjthetnek;
- interjúkat készíthetnek idősebb lakosokkal;
- műsort állíthatnak össze a megemlékezésekre;
- digitális történeteket vagy rövid videókat készíthetnek;
- részt vehetnek az emlékműhöz kapcsolódó helytörténeti kiállítások kialakításában.

Így a templomtér nemcsak **helyszíne**, hanem aktív eszköze lehet a helyi örökség átadásának.

Fejlesztési irány: „Nagycétényi Emlékezet és Kultúra”

A templomtérrre építve hosszabb távon kialakítható lenne egy éves „Nagycétényi Emlékezet és Kultúra” programsorozat.

Ennek részei lehetnének:

- történelmi megemlékezések;
- helytörténeti előadások;
- idősekkel készített életútinterjúk;
- iskolai történelmi projektek;
- népzenei és kulturális műsorok;
- helyi művészeti bemutatók;
- családi emlékek bemutatása;
- közös kiállítások.

A program legfontosabb sajátossága az lehetne, hogy **ne kizárólag a rendezvények lebonyolításába, hanem már azok tartalmának kialakításába is bevonja a helyi közösséget.**

8. Jó gyakorlat V. – A kultúrház mint közösségi platform

Nagycétény kultúrháza a település központjában található, és fontos szerepet tölt be a közösségi életben. Esküvők, bálók és különböző rendezvények helyszíne, 2001 és 2004 között épült.

A településen emellett szabadtéri színpad és sportpálya is működik. A fedett szabadtéri színpad akár 1000 fő befogadására is alkalmas, és nyári rendezvényeknek, versenyeknek ad helyet.

Ezek a terek már ma is rendelkezésre álló közösségi infrastruktúrát jelentenek.

A projekt szempontjából a következő fejlesztési lépés az lehet, hogy a helyszínek ne csupán rendezvények „befogadói” legyenek, hanem a közösségi tervezés és közösségi kezdeményezések fórumai is.

Például évente egyszer meg lehetne rendezni egy **„Nagycétény öröksége – közösségi tervezőnapot”**, amelyen a lakosok közösen határoznák meg, milyen helyi történeteket, értékeket és hagyományokat szeretnének a következő évben bemutatni.

9. Jó gyakorlat VI. – A civil és kulturális közösségek hálózata

Nagycétényben több olyan szervezet működik, amely a helyi közösségi és kulturális élet fontos szereplője. Itt fontos megemlíteni a CSEMADOK-ot, a KADARKA Férfi Éneklőcsoportot, a KÚTYIKA Női Éneklőcsoportot, a Citerazenekart, a KADAR Borászok Társulatát, a futballklubot, a nyugdíjasklubot, a Vöröskeresztet, a vadászegyesületet és a mazsorettcsoportot is felsorolja.

Ez a sokszínű szervezeti háttér fontos alapja lehet egy részvételi örökségmodellnek.

A különböző közösségek ugyanis eltérő nézőpontokat és tudást képviselnek:

- a borászok a szőlőhegy és a borkultúra örökségét;
- a kulturális csoportok a zenei és néphagyományokat;
- az idősebb generáció a személyes emlékezetet;
- az iskola a fiatalok bevonását;
- a sportközösségek a közösségi aktivitást;
- az egyházközség a szakrális örökséget.

A részvételi demokrácia szempontjából az egyik legfontosabb fejlesztési lehetőség ezeknek a közösségeknek a **közös örökségi platformba történő összekapcsolása**.

10. A nagycétényi modell közös tanulságai

A fenti példák alapján Nagycétényben öt fontos alapelv rajzolódik ki.

1. Az örökség akkor élő, ha használják

A templom, a temető, a kápolna, a szőlőhegy vagy a közösségi ház önmagában még nem biztosítja az örökség továbbélését.

Az örökség akkor válik élővé, amikor közösségi tevékenység kapcsolódik hozzá.

2. Az emberek nemcsak közönségként, hanem alkotóként is jelen lehetnek

A temetői kereszt példája világosan mutatja, hogy a helyiek maguk is kezdeményezhetnek és hozzájárulhatnak az örökség megőrzéséhez.

3. A különböző örökségi területeket össze kell kapcsolni

A templomtér, a világháborús emlékmű, a kulturális programok, az iskola és a civil szervezetek egymást erősíthetik.

4. A fiatalok bevonása nélkül nincs hosszú távú örökségátadás

A helyi történelem és hagyomány nem maradhat kizárólag az idősebb generációk tudásanyaga. A fiataloknak lehetőséget kell adni arra, hogy saját eszközeikkel – például videókkal, interjúkkal, digitális térképekkel – dolgozzák fel Nagycétény örökségét.

5. A részvétel a döntések közös alakítását is jelenti

A projekt legfontosabb továbblépése az lehet, hogy a helyi lakosság ne csak résztvevője legyen a már megszervezett eseményeknek, hanem **maga is részt vegyen annak eldöntésében, milyen örökséget, milyen történeteket és milyen formában kíván a közösség megőrizni és továbbadni.**

11. A kulturális örökség megtartására és továbbadására javasolt módszerek

11.1. Nagycétényi Örökségi Séta

A település fontos örökségi pontjai egy tematikus útvonalba rendezhetők:

templom – templomtér – világháborús emlékmű – kulturális ház – temető – szőlőhegy – Szent Orbán-kápolna – pincék.

A séták vezetésébe különböző generációk és szervezetek kapcsolódhatnak be.

11.2. „Nagycétényi történetek”

Idősebb lakosok személyes emlékeinek gyűjtése.

Interjúk készülhetnek:

- a régi ünnepekről;
- a szőlőművelésről;
- a pincékről;
- az iskoláról;
- a templomról;
- a régi közösségi életről;
- a háborús és történelmi emlékekről.

11.3. Községi örökségtérkép

A lakosok maguk jelölhetnék meg, hogy számukra mely helyek fontosak.

A térképen nemcsak műemlékek, hanem:

- kedvelt találkozási helyek;
- családi emlékhelyek;
- régi pincék;
- emlékekhez kötődő utcák;
- közösségi terek;
- történetekhez kapcsolódó helyszínek is megjelenhetnének.

11.4. Fiatalok digitális örökségi projektje

A nagycétényi fiatalok rövid videókban, podcastokban vagy digitális történetekben mutathatnák be a település örökségét.

A templomtér és a világháborús emlékmű különösen alkalmas lehetne egy ilyen projekt egyik témájának.

11.5. Örökségi kerekasztal

Évente egy alkalommal az önkormányzat, az egyházközség, az iskola, a kulturális és civil szervezetek, a borászok és a lakosság közösen tekinthetnék át:

Mit szeretnénk megőrizni?

Mit szeretnénk megmutatni?

Mit szeretnénk továbbadni?

12. Javasolt „Nagycétényi Örökségi Műhely”

A projekt egyik konkrét eredménye lehetne egy informális, de rendszeresen működő **Nagycétényi Örökségi Műhely**.

Ez nem új intézmény létrehozását jelentené, hanem a már működő helyi közösségek rendszeres együttműködését.

Résztvevők

- önkormányzat;
- egyházközség;
- iskola és óvoda;
- CSEMADOK;
- KADAR Borászok Társulata;
- éneklőcsoportok;
- citerazenekar;
- nyugdíjasklub;
- sportközösségek;
- fiatalok;
- érdeklődő lakosok.

Feladata

A Műhely évente meghatározhatná:

1. mely helyi örökségi elemek kerüljenek a középpontba;
2. milyen történeteket kell dokumentálni;
3. milyen közösségi programokat érdemes megszervezni;
4. hogyan lehet a fiatalokat bevonni;
5. mely örökségi elemek igényelnek további figyelmet;

6. hogyan lehet az eredményeket a településen kívül is bemutatni.

A modell lényege nem egy új bürokratikus szervezet létrehozása, hanem **a már meglévő közösségi erőforrások összekapcsolása.**

13. Mérhető eredmények és indikátorok

A részvételi örökségfejlesztés eredményességét érdemes konkrét mutatókkal is követni.

Lehetséges indikátorok:

- bevont lakosok száma;
- bevont fiatalok száma;
- együttműködő helyi szervezetek száma;
- közösen megvalósított programok száma;
- összegyűjtött helytörténeti interjúk száma;
- dokumentált családi történetek száma;
- elkészített digitális történetek száma;
- feltérképezett örökségi helyszínek száma;
- önkéntesek száma;
- lakossági javaslatok száma;
- lakossági javaslatokból megvalósult kezdeményezések száma.

Különösen fontos indikátor lehet az, hogy **a lakossági javaslatok közül hány válik tényleges közösségi programmá vagy fejlesztési intézkedéssé.**

Ez már közvetlenül mérhetővé teszi a részvételi demokrácia működését.

14. Összegzés

Nagycétény példája azt mutatja, hogy a helyi örökség újraélesztése nem feltétlenül új látványosságok létrehozását jelenti.

A település már most is jelentős örökségi és közösségi erőforrásokkal rendelkezik:

- több évszázados történelmi múlttal;
- római katolikus templommal és szakrális emlékekkel;
- temetőkkel és történelmi emlékekkel;
- világháborús emlékművel;
- megújult templomtérrel;

- kultúrházzal és közösségi terekkel;
- több mint 500 pincét magában foglaló szőlőhegygel;
- KADAR borkultúrával;
- Szent Orbán-kápolnával;
- működő civil és kulturális szervezetekkel.

A feladat ezért elsősorban nem új örökség létrehozása, hanem **a meglévő értékek közösségi összekapcsolása.**

A templomtér ebben a rendszerben különösen fontos szerepet tölthet be. A vallási funkció mellett a történelmi emlékezet és a kulturális élet helyszíneként összekapcsolhatja a település múltját és jelenét. A világháborús emlékmű jelenléte további lehetőséget ad arra, hogy a helytörténeti emlékezet ne pusztán tárgyi örökségként, hanem közösségi párbeszédként és generációk közötti tudásátadásként jelenjen meg.

A temetői kereszt története pedig azt bizonyítja, hogy Nagycétényben már létezik olyan példa, amelyben a lakosság saját kezdeményezéssel és adományokkal járult hozzá egy örökségi elem megőrzéséhez.

A következő fejlődési lépés ezért egy olyan részvételi modell kialakítása lehet, amelyben az önkormányzat, az egyház, az iskola, a civil szervezetek, a borászok, a kulturális közösségek és a lakosság **közösen határozzák meg, hogy Nagycétény mely értékeit, milyen történetekkel és milyen eszközökkel kívánja továbbadni a következő generációknak.**

Ebben a modellben a helyi örökség nem lezárt múlt, hanem közös jelen és közös jövő.

A helyi örökség akkor válik a demokrácia részévé, amikor a közösség nemcsak örökölni, hanem értelmezni, használni és alakítani is képes azt.